

WITOLD GRACA
ORCID: 0000-0002-6226-7750
Uniwersytet Opolski
wgraca@wp.pl

HENRYK SPUSTEK
ORCID: 0000-0001-7594-1866
Uniwersytet Opolski
hspustek@uni.opole.pl

Usytuowanie ustrojowo-polityczne ochrony informacji niejawnych w Polsce, Czechach i na Słowacji

Słowa kluczowe: ochrona informacji niejawnych, służby specjalne, procedura sprawzeniowa.

POLITICAL LOCATION OF CLASSIFIED INFORMATION PROTECTION IN POLAND, THE CZECH REPUBLIC, AND SLOVAKIA

Abstract

Secret services are responsible for the system of classified information protection in Poland. In the Czech Republic and Slovakia, civil central offices operating outside the special services system have been established to perform activities in this area. Institutions dealing with the protection of classified information in the Polish political and constitutional system are mainly supervised by the executive power — the prime minister, while in the Czech Republic and Slovakia the main control factor in the system are special parliamentary committees. The protection of the rights of persons whose data are processed as part of various types of proceedings conducted by such bodies is guaranteed in all analyzed political systems by courts. In Slovakia, it is the Supreme Court. In practice, the Czech Republic and Slovakia have abandoned the separate certification system for the structures of the Ministry of National Defense. In Poland, the separation of proceedings concerning the military sphere was maintained — they are still conducted by one of the special services, Military Counterintelligence Service.

Keywords: protecting classified information, secret services, security screening.

Wprowadzenie

Jednym z warunków przyjęcia Polski do NATO była zmiana obowiązującej od 1982 roku ustawy o tajemnicy państwowej i służbowej¹. W styczniu 1999 roku Sejm RP przyjął ustawę o ochronie informacji niejawnych, która diametralnie zmieniała system pojęciowy dotyczący ochrony tajemnic państwa². Podobne przepisy zostały wprowadzone również w Czechach i na Słowacji. Po 23 nowelizacjach, w sierpniu 2010 roku, polski parlament uchwalił nową — obowiązującą do dziś — ustawę o ochronie informacji niejawnych³.

Celem badań przedstawionych w niniejszym artykule było porównanie usytuowania ustrojowo-politycznego ochrony informacji niejawnych w systemach politycznych trzech krajów: Polski, Czech i Słowacji w kontekście roli służb specjalnych, relacji między podmiotami wykonującymi zadania w ramach ochrony informacji niejawnych a władzą wykonawczą i ustawodawczą oraz ochrony praw i swobód obywatelskich.

Do przeprowadzenia analizy zostały wykorzystane badania porównawcze jako podstawowa metoda badawcza oraz analiza systemowa. System ochrony informacji niejawnych został potraktowany jako podsystem systemu politycznego danego państwa. Badania porównawcze to takie, „w których co najmniej dwa przypadki badane są co najmniej pod jednym względem”⁴ albo też takie: „w których porównuje się dane więcej niż jednej kultury [...] dane zebrane w więcej niż jednym kraju lub państwie”⁵. Niezbędnym elementem badań porównawczych jest opis. Jak píše Karolina Błachnia:

Opis jest rejestrem i identyfikacją cech lub też związków łączących zdarzenia podlegające badaniu oraz czynników zmieniających ich przebieg. [...] polega na szczególnym wyodrębnieniu cech i elementów zjawiska, określeniu ich charakteru bądź wielkości oraz scharakteryzowaniu ich funkcjonowania i rozwoju⁶.

W badaniach porównawczych bardziej lub mniej dokładny opis przypadków jest wstępnym celem badań.

¹ Ustawa z dnia 14 grudnia 1982 roku o ochronie tajemnicy państwowej i służbowej, Dz.U. z 1982 r. Nr 40, poz. 271, <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19820400271/O/D19820271.pdf> (dostęp: 31.10.2019).

² Ustawa z dnia 22 stycznia 1999 roku o ochronie informacji niejawnych, Dz.U. z 1999 r. Nr 11, poz. 95, <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19990110095/T/D19990095L.pdf> (dostęp: 31.10.2019).

³ Ustawa z dnia 22 sierpnia 2010 roku o ochronie informacji niejawnych, Dz.U. z 2010 r. poz. 742, <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20101821228/U/D20101228Lj.pdf> (dostęp: 31.10.2019).

⁴ J. Karpiński, *Wprowadzenie do metodologii nauk społecznych*, Warszawa 2006, s. 231.

⁵ S. Nowak, *Metodologia badań społecznych*, Warszawa 2007, s. 340.

⁶ K. Błachnia, *Strategie badań empirycznych*, [w:] *Doktoranci o metodologii nauk ekonomicznych*, red. K. Kuciński, Warszawa 2007, s. 119–120.

Spośród dwóch odmiennych logik, to znaczy strategii badawczej zorientowanej na zmienną i zorientowanej na przypadek, w niniejszym artykule została przyjęta strategia badawcza skierowana na przypadek⁷, co wiąże się z przyjęciem do badania niewielkiej liczby oznaczonych z nazwy, skontrastowanych wzajemnie przypadków, jakimi są systemy ochrony informacji niejawnych w ramach trzech systemów politycznych, badane z uwzględnieniem kilku zmiennych:

— rodzaj podmiotu wykonującego czynności w ramach systemu ochrony informacji niejawnych,

— nadzór nad podmiotami wykonującymi zadania w ramach systemu ochrony informacji niejawnych i relacje między tymi podmiotami a poszczególnymi władzami,

— ochrona praw osób objętych postępowaniami w systemie ochrony informacji niejawnych.

Odnosnie do czasu i periodyzacji badań przyjęto podejście synchroniczne polegające na przeprowadzeniu analizy porównawczej kilku przypadków w jednym i stosunkowo krótkim czasie. Systemy ochrony informacji niejawnych w Polsce, Czechach i na Słowacji zostały scharakteryzowane na podstawie obowiązujących przepisów.

1. Rodzaj podmiotu wykonującego czynności w ramach systemu ochrony informacji niejawnych

Na podstawie art. 10 ust. 1 ustawy o ochronie informacji niejawnych z dnia 5 sierpnia 2010 roku (Dz.U. 2010 Nr 182, poz. 1228, dalej: ustawa) za nadzór nad systemem ochrony informacji niejawnych w Polsce odpowiada Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego (ABW) i Służba Kontrwywiadu Wojskowego (SKW). Każda z tych instytucji działa w jednostkach organizacyjnych pozostających w ich właściwości. W odróżnieniu do poprzedniej ustawy w tym zakresie⁸ obecnie, zgodnie z art. 11 ust. 1, Szef ABW pełni funkcję krajowej władzy bezpieczeństwa. Obie instytucje wymienione w ustawie są służbami specjalnymi w myśl art. 11 ustawy o ABW i AW⁹. Poza ochroną informacji niejawnych ABW zajmuje się między innymi zwalczaniem przestępstw szpiegostwa, terroryzmu, godzących w podstawy ekonomiczne państwa, korupcji itp.

W Czechach zgodnie z § 5 ustawy nr 153/1994 o służbach wywiadowczych Republiki Czeskiej Informacyjna Służba Bezpieczeństwa (Bezpečnostní informační služba — BIS) chroni informacje o działaniach zagrażających bezpieczeństwu

⁷ Z. Krasnodębski, *M. Weber*, Warszawa 1999, s. 33.

⁸ Dz.U. 1999 Nr 11, poz. 95.

⁹ Ustawa z dnia 24 maja 2002 roku o Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz Agencji Wywiadu, Dz.U. 2002 Nr 74, poz. 676, <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=W DU20020740676> (dostęp: 13.11.2019).

informacji stanowiących tajemnicę państwową lub służbową. BIS nie zajmuje się jednak prowadzeniem postępowań w zakresie dostępu do informacji niejawnych — tak jak ABW. Służba takie postępowania, zgodnie z § 9 ustawy nr 148/1998 o ochronie informacji niejawnych, może prowadzić jedynie wobec własnych funkcjonariuszy. Za kwestie bezpieczeństwa informacji niejawnych w Czechach odpowiada Narodowy Urząd Bezpieczeństwa (Národní bezpečnostní úřad) i od roku 2017 Urząd ds. Bezpieczeństwa Cybernetycznego i Informatycznego (Národní úřad pro kybernetickou a informační bezpečnost — NÚKIB). Urząd ds. Bezpieczeństwa Cybernetycznego i Informatycznego został powołany 1 sierpnia 2017 roku na podstawie ustawy nr 205/2017 o bezpieczeństwie cybernetycznym i jest główną czeską instytucją odnośnie do certyfikacji systemów informatycznych i teleinformatycznych oraz ochrony kryptograficznej. Mimo swej nazwy żaden z tych urzędów nie jest służbą specjalną. Narodowy Urząd Bezpieczeństwa został powołany 1 sierpnia 1998 roku na mocy ustawy nr 148/1998 o ochronie informacji niejawnych i jest centralnym organem administracji zajmującym się ochroną informacji niejawnych oraz wydawaniem certyfikatów dostępu do tych informacji. Urząd nie jest objęty systemem czeskich służb specjalnych¹⁰. NBU współpracuje z wszystkimi służbami specjalnymi RC, Policją, MSW i innymi instytucjami w związku z przekazywaniem informacji niezbędnych do przeprowadzenia postępowania sprawdzającego.

Z kolei centralnym organem ds. ochrony informacji niejawnych, szyfrów, bezpieczeństwa cybernetycznego i zaufanych usług (podpis elektroniczny) na Słowacji jest Narodowy Urząd Bezpieczeństwa (Národný bezpečnostný úrad — NBU). Urząd powstał w roku 2001, od 1 listopada 2001 przejął kompetencje Ministerstwa Spraw Wewnętrznych. Nie jest to służba specjalna¹¹. Ze służbami specjalnymi NBU łączy jedynie procedura sprawdzeniowa. Urząd zwraca się do służb i innych instytucji o wszelkie niezbędne informacje potrzebne do zakończenia danej procedury.

¹⁰ Czeskie służby wywiadowcze działają w ramach systemu opisanego w ustawie nr 153/1994 o służbach wywiadowczych Czeskiej Republiki z dnia 7 lipca 1994 roku (Zákon o zpravodajských službách ČR). Ustawa ta definiuje samo pojęcie „służby wywiadowcze”, którymi są organy państwowe powołane do pozyskiwania, gromadzenia i analizy informacji istotnych dla ochrony porządku konstytucyjnego, ważnych interesów ekonomicznych, bezpieczeństwa i obrony Republiki Czeskiej. Dokument opisuje też pozycję, działalność, koordynację, współpracę i kontrolę służb wywiadowczych tego kraju, a także sposoby i instytucje uprawnione do przekazywania zadań tym służbom oraz odbierania od nich informacji. Czeskie służby wywiadowcze zostały wymienione w § 3 ustawy i należą do nich: Czeska Informacyjna Służba Bezpieczeństwa (BIS), Urząd ds. Kontaktów Zagranicznych i Informacji (wywiad cywilny — Úřad pro zahraniční styky a informace) i Wywiad Wojskowy (Vojenské zpravodajství).

¹¹ System słowackich służb specjalnych tworzy Słowacka Służba Informacyjna (Slovenská informačná služba — SIS). Służba jest odpowiedzialna za ochronę porządku konstytucyjnego Słowacji, gromadzenie i analizowanie informacji wywiadowczych (wywiad) oraz ochronę przed obcymi służbami (kontrwywiad). Poza tym na Słowacji działają służby wojskowe — Wywiad Wojskowy (Vojenské spravodajstvo — VS).

2. Nadzór nad podmiotami wykonującymi zadania w ramach systemu ochrony informacji niejawnych i relacje między tymi podmiotami a poszczególnymi władzami

Polska Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego jest nadzorowana przez Prezesa Rady Ministrów, który zgodnie z art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 24 maja 2002 roku o Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz Agencji Wywiadu określa kierunki działania służby. Premier jest też przewodniczącym działającego przy Radzie Ministrów Kolegium ds. Służb Specjalnych. Kolegium jest właściwe między innymi w sprawach ochrony informacji niejawnych. Nadzorem nad służbami specjalnymi zajmuje się także minister-członek Rady Ministrów właściwy do spraw koordynowania działalności służb specjalnych, jeżeli został wyznaczony przez Prezesa Rady Ministrów. Ze strony Sejmu pracę służb specjalnych kontroluje Komisja ds. Służb Specjalnych działająca na podstawie Regulaminu Sejmu¹². Nieco inaczej wygląda kwestia nadzoru i cywilnej kontroli nad drugą służbą właściwą do ochrony informacji niejawnych — Służbą Kontrwywiadu Wojskowego. Kierunki działalności SKW określa Minister Obrony Narodowej w drodze wytycznych. Jeśli premier powołał ministra koordynatora, określenie kierunków jest z nim uzgadniane. Wytyczne opiniuje Kolegium ds. Służb Specjalnych i sejmowa Komisja ds. Służb Specjalnych. Wytyczne są zatwierdzane przez Prezesa Rady Ministrów i przekazywane Prezydentowi RP¹³.

W Czechach ustawa o ochronie informacji niejawnych nr 412/2015 wprowadziła kontrolę Narodowego Urzędu Bezpieczeństwa (NBU) ze strony Izby Poselskiej. Izba ustanowiła specjalny organ kontrolny — Stałą komisję ds. kontroli działalności NBU. Komisja liczy siedmiu członków. W ustawie określono również dokumenty i informacje, które dyrektor NBU przedkłada komisji. Są to informacje o działalności NBU, poszczególnych postępowaniach i materiały dotyczące budżetu urzędu¹⁴.

Słowacki Narodowy Urząd Bezpieczeństwa przedkłada informację roczną z działalności Specjalnej Komisji ds. Kontroli NBU Słowackiej Rady Narodowej¹⁵. Komisja w przypadku stwierdzenia naruszenia przepisów ma obowiązek zawiadomić Radę Narodową, Prokuratora Generalnego i rząd Republiki Słowacji.

¹² Załącznik do uchwały Sejmu RP z dnia 30 lipca 1992 roku — Regulamin Sejmu RP, tekst jedn. M.P. 2012 poz. 32 z późn. zm., <http://www.sejm.gov.pl/prawo/regulamin/kon7.htm> (dostęp: 24.11.2019).

¹³ <https://www.skw.gov.pl/prawo.html> (dostęp: 24.11.2019).

¹⁴ <https://www.nbu.cz/cs/o-nas/955-o-nas/> (dostęp: 3.12.2019).

¹⁵ <https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=vybory/vybor&ID=149> (dostęp: 3.12.2019).

3. Ochrona praw osób objętych postępowaniami w systemie ochrony informacji niejawnych

Zgodnie z ustawą o ochronie informacji niejawnych postępowania sprawdzające dzieli się na zwykłe (do klauzuli „poufne”) i poszerzone („tajne” i „ściśle tajne”). Polska ustawa OIN reguluje kwestie postępowań odwoławczych i skargowych od decyzji ABW i SKW w sprawach związanych z poświadczeniami bezpieczeństwa. Odwołanie, zgodnie z art. 35 ust. 1 ustawy, wnosi się do Prezesa Rady Ministrów za pośrednictwem podmiotu, który przeprowadził postępowanie w terminie 14 dni od dnia doręczenia osobie sprawdzanej decyzji. W zwykłym postępowaniu sprawdzającym natomiast prowadzonym przez pełnomocnika ochrony odwołanie wnosi się do Szefa ABW lub SKW. Osobie sprawdzanej przysługuje też, na podstawie art. 38 ust. 1, prawo do wniesienia skargi na decyzję organu odwoławczego do sądu administracyjnego.

W Czechach postępowania sprawdzające w zakresie do informacji niejawnych o klauzuli „poufne”, „tajne” i „ściśle tajne” prowadzi Narodowy Urząd Bezpieczeństwa. Czeska ustawa o ochronie informacji niejawnych nr 412/2005 stanowi w § 130, że decyzję w postępowaniu odwoławczym w sprawach związanych z poświadczeniami bezpieczeństwa wydaje dyrektor NBU na podstawie propozycji przedstawionej przez komisję odwoławczą. Członków komisji mianuje i odwołuje dyrektor NBU. Komisja liczy pięciu członków. Członkiem komisji, zgodnie z § 130 pkt 2, może być osoba dysponująca aktualnym poświadczeniem bezpieczeństwa i obywatelstwem Republiki Czeskiej. Komisja jest powoływana na okres pięciu lat. Przewodniczący komisji zmienia się rotacyjnie i każdy z członków pełni tę funkcję przez jeden rok. Komisja może rozpoznawać sprawy w składzie przekraczającym połowę liczby członków. Rozstrzygnięcia są przyjmowane w głosowaniu. Komisja jest tworzona z urzędników państwowych zatrudnionych w organach administracji państwowej z wyjątkiem pracowników NBU. W ustawie znajdują się przepisy dotyczące służb specjalnych (§ 140), Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Policji (§ 141). Zgodnie z tymi regulacjami służby specjalne oraz MSW i Policja samodzielnie prowadzą postępowania o dopuszczenie do informacji niejawnych dla swoich funkcjonariuszy, pracowników i kandydatów do służby, a szefom tych instytucji i Ministrowi Spraw Wewnętrznych przysługują uprawnienia dyrektora NBU. Poza tym instytucje te mogą pozyskiwać informacje o tych osobach na podstawie przepisów szczególnych dotyczących owych instytucji. Ustawa nr 412/2005 w § 133 daje obywatelom Republiki Czeskiej możliwość zaskarżenia decyzji dyrektora NBU wydanej w postępowaniu odwoławczym do sądu.

Obowiązująca na Słowacji ustawa nr 215/2004 z 11 marca 2004 roku stanowi, że Urząd Bezpieczeństwa Narodowego prowadzi postępowania o dopuszczenie do informacji niejawnych od stopnia „poufne” wzwyż. Ustawa w § 30 daje

możliwość odwołania się od decyzji urzędu. Odwołanie wnosi się w terminie 15 dni od daty doręczenia decyzji do dyrektora urzędu. Urząd może sam rozpatrzyć odwołanie, jeśli w pełni zgadza się z treścią odwołania, lub przekazać sprawę wraz ze swoim stanowiskiem do organu odwoławczego, którym jest specjalna komisja Narodowej Rady Republiki Słowackiej. Ta parlamentarna komisja rozpatruje odwołania na podstawie ustawy nr 254/2006 o powołaniu i działalności komisji Narodowej Rady Republiki Słowackiej ds. przeglądu decyzji Narodowego Urzędu Bezpieczeństwa¹⁶. Komisja składa się z 11 posłów. Poszczególne partie są w niej reprezentowane proporcjonalnie do liczby posłów. Komisja wybiera przewodniczącego spośród swoich członków. Decyzje zapadają większością głosów. Komisja w terminie 60 dni może znieść decyzję NBU i przekazać urzędowi sprawę do ponownego rozpatrzenia bądź odrzucić odwołanie. Decyzje komisji podlegają kontroli sądowej. Właściwym sądem w tych sprawach jest słowacki Sąd Najwyższy.

Podobnie jak w Czechach słowacka cywilna służba specjalna (Slovenská informačná služba — SIS), służby wojskowe — Wywiad Wojskowy (Vojenské spravodajstvo — VS) i Policja realizują postępowania o dopuszczenie do informacji niejawnych dla swoich funkcjonariuszy, pracowników i kandydatów do służby samodzielnie. Wojskowe służby realizują także postępowania wobec pracowników Ministerstwa Obrony RS oraz podmiotów podległych temu ministerstwu. Jednak w tym przypadku ostateczną decyzję na podstawie zgromadzonych przez służby materiałów wydaje dyrektor NBU. Spory w tym zakresie rozstrzyga wskazana już specjalna komisja Narodowej Rady Republiki Słowackiej.

Podsumowanie

Na podstawie przeprowadzonej analizy porównawczej usytuowania ustrojowo-politycznego ochrony informacji niejawnych w ramach systemów politycznych Polski, Republiki Czeskiej i Słowacji wyciągnięto przedstawione dalej wnioski.

W Polsce za system ochrony informacji niejawnych odpowiadają służby specjalne, dla których jest to jedno z wielu zadań. W ramach służb specjalnych, poza ochroną informacji niejawnych, mamy do czynienia z wykonywaniem również innych zadań ustawowych, takich jak: zadania operacyjno-rozpoznawcze, śledcze, analityczne i w pewnym zakresie kontrolne. W ostatnim czasie służby te zostały też obciążone zadaniami dotyczącymi cyberbezpieczeństwa. W Czechach i na Słowacji zadania w zakresie ochrony informacji niejawnych realizują cywilne urzędy administracji centralnej. Różnica między Słowacją a Czechami jest jedynie taka, że do zadań związanych z ochroną informacji niejawnych w systemach

¹⁶ Ústavný zákon 254/2006 z 20. apríla 2006 o zriadení a činnosti výboru Národnej rady Slovenskej republiky na preskúmanie rozhodnutí Národného bezpečnostného úradu, <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2006/254/> (dostęp: 4.12.2019).

teleinformatycznych w Czechach powołano odrębny urząd, na Słowacji zaś nie utworzono odrębnego podmiotu.

Zakres działania instytucji odpowiedzialnych w Polsce, w Czechach i na Słowacji za system ochrony informacji niejawnych jest podobny. W związku z prowadzeniem postępowań sprawdzających podmioty te gromadzą ogromne ilości informacji na temat osób fizycznych. Prowadząc z kolei postępowania w zakresie bezpieczeństwa przemysłowego czy bezpieczeństwa w systemach teleinformatycznych, zyskują wiele wrażliwych informacji gospodarczych.

Zupełnie inaczej w tych krajach wygląda nadzór nad podmiotami odpowiedzialnymi za system ochrony informacji niejawnych. W polskim systemie politycznym nadzór wykonywany jest przez władzę wykonawczą: premier, częściowo prezydent. Sejmowa Komisja ds. Służb Specjalnych wykonuje ogólną kontrolę pracy służb specjalnych. W ramach systemów politycznych Czech i Słowacji urzędy zajmujące się ochroną informacji niejawnych są nadzorowane przez komisje parlamentarne specjalnie powołane do kontroli tych urzędów. Komisje te mają prawo żądać na przykład informacji dotyczących poszczególnych postępowań. Na Słowacji Specjalna Komisja ds. Kontroli NBU w przypadku naruszenia przepisów przez ten urząd zawiadamia parlament, Prokuratora Generalnego i rząd republiki.

Prawa osób objętych postępowaniami w zakresie ochrony informacji niejawnych prowadzonymi przez powołany do tego urząd najbardziej są chronione w słowackim systemie politycznym. Każdy obywatel objęty postępowaniem sprawdzającym może złożyć odwołanie od decyzji dyrektora Narodowego Urzędu Bezpieczeństwa do specjalnej komisji parlamentu. Z kolei decyzje komisji podlegają kontroli sądowej ze strony Sądu Najwyższego. Komisyjnie są również rozpatrywane odwołania od decyzji w sprawach związanych z poświadczeniami bezpieczeństwa w Czechach. Komisję powołuje dyrektor Narodowego Urzędu Bezpieczeństwa na okres pięciu lat z urzędników niebędących pracownikami urzędu. Od decyzji komisji służy odwołanie do sądu. W Polsce w rozszerzonym postępowaniu sprawdzającym można się odwołać do premiera, natomiast w zwykłym postępowaniu odwołanie rozpatruje Szef ABW lub Szef SKW. Na decyzję organu odwoławczego służy skarga do sądu administracyjnego.

Bibliografia

Materiały i dokumenty

(akty prawa, traktaty, materiały konferencyjne, seminaryjne)

Materiały szkoleniowe ABW dla kandydatów na pełnomocnika ochrony oraz jego zastępcę, Warszawa 2017.

Štatút úradu, <https://www.nbu.gov.sk/urad/pravne-predpisy/statut/index.html>.

- Ústavný zákon 254/2006 z 20. apríla 2006 o zriadení a činnosti výboru Národnej rady Slovenskej republiky na preskúmavanie rozhodnutí Národného bezpečnostného úradu, <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2006/254/>.
- Ustawa z dnia 14 grudnia 1982 roku o ochronie tajemnicy państwowej i służbowej, Dz.U. z 1982 r. Nr 40, poz. 271, <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19820400271/O/D19820271.pdf>.
- Ustawa z dnia 22 stycznia 1999 roku o ochronie informacji niejawnych, Dz.U. z 1999 r. Nr 11, poz. 95, <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19990110095/T/D19990095L.pdf>.
- Ustawa z dnia 24 maja 2002 roku o Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz Agencji Wywiadu, Dz.U. 2002 Nr 74, poz. 676, <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20020740676>.
- Ustawa z dnia 5 sierpnia 2010 roku o ochronie informacji niejawnych, Dz.U z 2019 r. poz. 742, <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20101821228/U/D20101228Lj.pdf>.
- Zákon 10/1996 národnej rady slovenskej republiky zo 14. decembra 1995 o kontrole v štátnej správe, <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1996/10/#predpis.cast-druha>.
- Zakon 215/2004 z 11. marca 2004 o ochrane utajovaných skutočností a o zmene a doplnení niektorých zákonov, <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2004/215/>.
- Zákon č. 148/1998 Sb., Zákon o ochraně utajovaných skutečností a o změně některých zákonů, <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1998-148>.
- Zákon č. 412/2005 Sb., o ochraně utajovaných informací a o bezpečnostní způsobilosti, ve znění pozdějších předpisů, <https://www.nbu.cz/cs/pravni-predpisy/1089-zakon-c-4122005/>.
- Załącznik do uchwały Sejmu RP z dnia 30 lipca 1992 roku — Regulamin Sejmu RP, tekst jednolity M.P. 2012 poz. 32 z późn. zm., <http://www.sejm.gov.pl/prawo/regulamin/kon7.htm>.

Monografie

- Błachnia K., *Strategie badań empirycznych*, [w:] *Doktoranci o metodologii nauk ekonomicznych*, red. K. Kuciński, Warszawa 2007.
- Karpiński J., *Wprowadzenie do metodologii nauk społecznych*, Warszawa 2006.
- Krasnodębski Z., *M. Weber*, Warszawa 1999.
- Nowak S., *Metodologia badań społecznych*, Warszawa 2007.

Artykuły

- Bajer J., *Badania porównawcze w politologii. Zagadnienia metodologiczne*, „Studia Politicae Universitatis Silensiensis” 8, 2012, http://bazhum.muzhp.pl/media/files/Studia_Politicae_Universitatis_Silesiensis/Studia_Politicae_Universitatis_Silesiensis-r2012-t8/Studia_Politicae_Universitatis_Silesiensis-r2012-t8-s1548/Studia_Politicae_Universitatis_Silesiensis-r2012-t8-s15-48.pdf.

Strony internetowe

- Národný bezpečnostný úrad, <https://www.nbu.gov.sk/ochrana-utajovanych-skutocnosti/kontrolna-cinnost/index.html>.
- Narodowy Urząd Bezpieczeństwa, <https://www.nbu.cz/cs/o-nas/955-o-nas/>.
- Słowacka Rada Narodowa, <https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=vybory/vybor&ID=149>.
- Służba Kontrwywiadu Wojskowego, <https://www.skw.gov.pl/prawo.html>.